

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

*Н.В.Петришина, старший викладач
Миколаївська філія "Європейського університету"*

У статті розглянуто проблеми функціонування фермерських господарств в аграрному секторі економіки та обґрунтовано основні шляхи їх подолання в контексті державної підтримки.

Подальший розвиток аграрного сектора економіки України та підвищення його продуктивності й ефективності у значній мірі залежить від зростання кількості та ефективності функціонування фермерських господарств. Тому не дивно, що багато вчених-економістів звертались до окремих аспектів цієї багатопланової проблеми, намагаючись кожен по-своєму осмислити доробок попередників.

У вітчизняній науці проблемам розвитку фермерства присвятили свої роботи такі відомі вчені, як Ю.О. Богуцький, Л.А. Гаврилюк, І.І. Лук'янов, Л.Л. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, А.Ф. Філімонов, І.І. Червен та ін.

Завдяки цьому було окреслено сучасний стан фермерства в аграрному секторі економіки України, висвітлено теоретичні засади функціонування фермерських господарств, багато уваги приділено аналізу орендних відносин як головного засобу розподілу земель і оптимізації розмірів землекористування фермерських господарств.

З повагою ставлячись до розробок вчених з питань функціонування та розвитку фермерських господарств в сучасних умовах господарювання, вважаємо за необхідне доповнити останні дослідження опрацюванням проблемних питань, які виникли в ході реалізації аграрної політики, а саме — обґрунтування оптимальних розмірів та державна підтримка фермерських господарств.

Актуальність зазначених проблем, їх практична значимість та недостатня розробка зумовили вибір теми статті, її головну мету і основні завдання.

Саме тому метою статті є розроблення пропозицій щодо вирішення проблем функціонування фермерських господарств шляхом організованої, цілеспрямованої діяльності держави.

Виходячи з вищевикладеного, автор висловлює своє бачення на вирішення проблем функціонування фермерських господарств в аграрному секторі економіки.

У процесі реформування сільського господарства на основі приватної власності та оренди землі і майна з'явилися нові агроформування у вигляді фермерських господарств, яких в Україні функціонує понад 43 тисячі. Дані форми господарювання набувають подальшого поширення в економіці України. Найбільшого розвитку в нашій країні фермерство досягло в південних регіонах, зокрема в Миколаївській області (табл.1).

Таблиця 1

Кількість та площа сільськогосподарських угідь фермерських господарств в Миколаївській області за 2004-2006 роки [2]

Райони	Кількість господарств, одиниць			
	2004р.	2005р.	2006р.	2006 рік у% до 2004 року
Арбузинський	141	144	148	105,0
Баштанський	515	500	472	91,7
Березанський	265	265	252	95,1
Березнегуватський	303	304	308	101,7
Братський	175	181	176	100,6
Веселинівський	222	196	188	84,7
Вознесенський	279	282	277	99,3
Врадіївський	128	126	121	94,5
Доманівський	243	259	263	108,2
Єланецький	252	253	228	90,5
Жовтневий	404	416	423	104,7
Казанківський	234	237	240	102,6
Кривоозерський	129	127	127	98,4
Миколаївський	274	27	265	96,7
Новобузьський	182	185	185	101,6
Новоодеський	254	246	247	97,2
Очаківський	119	121	122	102,5
Первомайський	157	152	154	98,1
Снігурівський	257	253	249	96,9
По області	4533	4517	4445	98,1

Аналіз даних (табл.1) свідчить про те, що за досліджуваний період загальна кількість фермерських господарств на Миколаївщині зменшилася на 88 одиниць або на 1,9%. Це пояснюється тим, що фермери надають перевагу виробничій кооперації за умови їх об'єднання на базі провідних господарств.

Кооперування фермерів дасть змогу організувати високоефективне виробництво. Окрім економічної користі кооперація фермерських господарств сприяє вирішенню соціальних проблем, дозволяє підвищити зайнятість працівників, виконувати сільськогосподарські роботи в оптимальні строки.

Кооперація як організаційна форма виробничих взаємозв'язків сільськогосподарських виробників виявляється у спільному виконанні першочергових завдань, які поставлені перед товаровиробниками. Навіть агроформування з низьким економічним потенціалом, об'єднуючись в кооперативи, стають конкурентоспроможними суб'єктами на ринку аграрної продукції. В цьому нас переконує зарубіжний досвід. В країнах Західної Європи всього 30% продукції фермери реалізують самостійно. На кооперативи припадає до 85% збуту продукції і до 60% — постачання фермерам засобів виробництва [1, с.59].

Об'єднання фермерських господарств доцільно також з психологічної точки зору, спільне виконання працемістких робіт в рослинництві і тваринництві значно легше, ніж індивідуальне.

Розміри селянських (фермерських) господарств мають забезпечувати оптимальні обсяги виробництва продукції для досягнення високої ефективності окремих галузей, раціонального використання трудових ресурсів, основних засобів виробництва, зниження собівартості продукції та підвищення продуктивності праці. Потрібно створити такі умови виробництва, за яких фермерські господарства були б конкурентоспроможними на ринку.

Раціональні розміри селянських (фермерських) господарств залежать передусім від їхньої виробничої спеціалізації і меншою мірою — від зональних природно-кліматичних умов.

Розміри фермерських господарств на Миколаївщині в розрізі адміністративних районів наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Площа сільськогосподарських угідь, наданих фермерським господарствам
у користування в Миколаївській області**

Райони	Площа сільськогосподарських угідь, га				в розрахунку на одне гос- подарство за 2006 рік
	2004р.	2005р.	2006р.	2006 рік у % до 2004 року	
Арбузинський	8845	8144	8500	96,1	57,4
Баштанський	16036	18010	18443	115,0	39,1
Березанський	11231	11523	11054	98,4	43,9
Березнегуватський	17511	18061	18853	107,7	61,2
Братський	11394	13490	20781	182,4	118,1
Веселинівський	20110	20999	23781	118,3	126,5
Вознесенський	9856	9513	10873	110,3	39,3
Врадіївський	4067	3031	3271	80,4	27,0
Доманівський	13370	13961	15908	119,0	60,5
Єланецький	12057	17096	15580	129,2	68,3
Жовтневий	9909	13631	14353	144,8	33,9
Казанківський	15233	16748	19654	129,0	81,9
Кривоозерський	20332	15976	16889	83,1	133,0
Миколаївський	9365	7892	7196	76,8	27,2
Новобузьський	9584	9974	10130	105,7	54,8
Новоодеський	11131	13986	15172	136,3	61,4
Очаківський	2701	3234	3398	125,8	27,9
Первомайський	16513	18821	20852	126,3	135,4
Снігурівський	18215	21230	19140	105,1	76,9
По області	237460	255320	273828	115,3	61,6

Дані таблиці 2 свідчать, що середній розмір фермерського господарства в цілому по Миколаївській області станом на 1 січня 2006 року становить 61,6 га. Причому найбільший розмір землекористування спостерігається в Первомайському (135,4 га), Кривоозерському (133,0 га) та Веселинівському (126,5 га) районах. Найменший розмір – у Владіївському (27,0 га) та Миколаївському районах (27,2 га). Проте в області площа сільськогосподарських угідь, наданих в користування фермерам, збільшилась за досліджуваній період на 36368 га, або на 15,3%.

У зв'язку з тим, що розміри фермерських господарств, які функціонують в Україні, далекі від раціональних, фермери можуть поліпшити умови й результати діяльності своїх господарств за

рахунок як оренди земель, так і кооперування коштів і сил на добровільній основі, як це робиться в багатьох країнах світу.

Останнім часом в багатьох країнах спостерігається тенденція до укрупнення таких господарств. За міркою зарубіжних країн, кілька сотень гектарів ріллі при високоінтенсивному використанні — це вже велике господарство, що за умови впровадження ефективного державного контролю за використанням і охороною земель забезпечує його власнику прибуток. Саме такі розміри дозволяють фермерам найбільш ефективно використовувати виробничий потенціал, забезпечувати високу врожайність сільськогосподарських культур та окупність витрат. За таких умов досягається повна зайнятість трудових ресурсів і найбільш ефективне використання фондів, зниження собівартості продукції. Причому досвід західних держав свідчить, що власниками фермерських господарств повинні бути люди з універсальною підготовкою, які вміють не лише виконувати доручення, а й самостійно приймати рішення з широкого кола питань, уособлюючи в собі функції виконавця і управлінця. Високий ступінь самоуправління в фермерському господарстві забезпечує соціально-економічну та екологічну ефективність діяльності. Дуже часто фермери користуються послугами спеціальних служб в рамках кооперативів або самостійних агросервісних організацій. Не ігнорують і консультативну допомогу висококласних спеціалістів з питань технології і економіки ведення господарства, високо оплачуючи їх послуги.

З цього приводу слід наголосити на тому, що особливість сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що вкладені в нього кошти вдається повернути дуже нескоро. Наприклад, якщо придбати сільськогосподарську техніку або стадо тварин, то прибуток від продукції, отриманої протягом першого року виробництва, не покриває витрат, пов'язаних з купівлею. Тому найбільш стабільно у фінансовому розумінні почуваються ті фермери, які започаткували своє виробництво ще 1992 року. За час, що минув, такі господарі поступово розширили площу землі для виробництва (придбали додаткові ділянки чи взяли їх в оренду). Більша площа дає можливість ефективніше розподіляти ресурси й вирощувати вищі врожаї.

Крім того, протягом 1993-1995 років згадані фермери брали кредити для купівлі сільськогосподарської техніки. Внаслідок гіперінфляції, що охопила країну в той період, позичені гроші перетворились фактично на гранти. У такий спосіб фермерські господарства забезпечили себе потрібною технікою та обладнанням.

Фермери використовують кредити для закупівлі нової техніки, поповнення обігових коштів, придбання потрібного обладнання, посівного матеріалу, засобів захисту рослин, племінної худоби, паливно-мастильних матеріалів, фінансування польових робіт, розширення виробництва. Найбільше господарів отримують позики обсягом, що не перевищує 50 тис.грн., проте чимало осіб беруть і більші кредити, що досягають 200 тис.грн. [3, с.44].

Аналіз проблем функціонування фермерських господарств в аграрному секторі економіки дозволяє зробити наступні висновки.

В результаті економічної реформи фермерські господарства стали новою формою господарювання на селі. Як свідчить досвід економічно розвинутих зарубіжних країн, саме такі господарства за підтримки владних структур можуть бути основними виробниками сільськогосподарської продукції.

В Україні фермерство знаходиться ще на початковій стадії свого розвитку. Тому доводиться стикатися з безліччю невирішених проблем різного характеру. На невисоку ефективність господарської діяльності фермерських господарств впливають їх невеликі розміри, недосконала та застаріла матеріально-технічна база, низький рівень кооперації, слабка підтримка з боку держави, складна процедура отримання кредитів на прийнятних умовах, диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію, низький професійний рівень фермерів тощо.

З метою поліпшення рівня забезпеченості селянських (фермерських) господарств технікою потрібно розвивати кооперативні форми її використання.

Для підвищення ефективності функціонування фермерських господарств потрібно вирішити ряд першочергових питань. Йдеться про виділення фермеру землі згідно з чинним законодавством, надання державної підтримки в придбанні техніки, проектуванні й прокладанні доріг, електромереж, мереж водопостачання, зв'язку

тощо, забезпечення своєчасних розрахунків з фермерами за продажу державі та переробним підприємствам продукцію, збільшення розмірів фермерських господарств за рахунок оренди земель, вдосконалення системи оподаткування фермерів, надання фермерам пільгових довго- та короткострокових кредитів у національній та іноземній валюті під заставу майна та майбутніх врожаїв, реалізація проектів розвитку фермерства та програм технічної допомоги за участю іноземних інвесторів, інформаційне забезпечення фермерських господарств, створення системи підготовки й перепідготовки фермерів, створення консультаційних служб з технологічних, економічних та юридичних питань, фінансування наукових досліджень з проблем розвитку фермерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучер О. Земельний фонд як об'єкт державного управління // Економіка України. – 2000. – №1. – С.59-64.
2. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2005 рік. – Миколаїв, 2006.
3. Який він – успішний український фермер? // Пропозиція. – 2003. – №12. – С.44-45.